Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRÆSTEHISTORISKE SAMLINGER

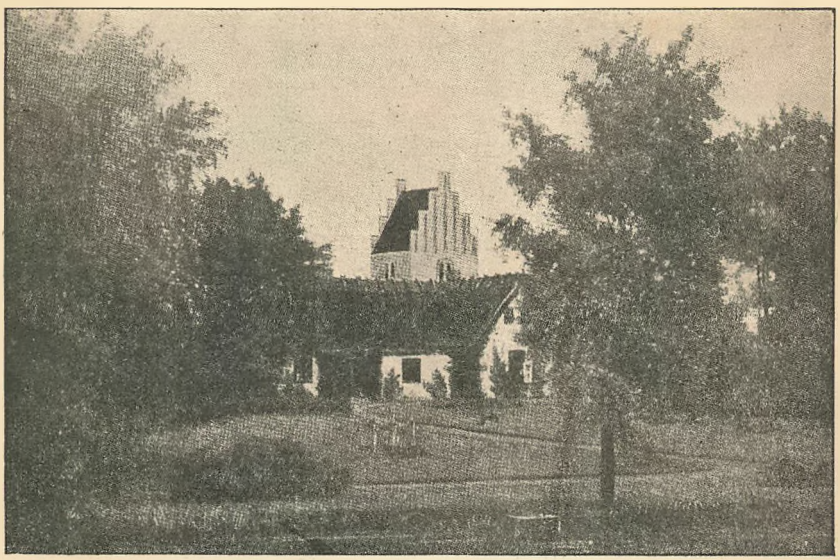
UDGIVET AF

SELSKABET FOR DANMARKS PRÆSTEHISTORIE

REDIGERET AF

AAGE DAHL

SOGNEPRÆST I EGEN

3. HEFTE

I HOVEDKOMMISSION HOS O. LOHSE
KØBENHAVN 1930

„Selskabet for Danmarks Præstehistorie".

Bestyrelsen:
Sognepræst P. Severinsen, Bringstrup, Ringsted, Formand.
Pastor Paul Nedergaard, Gl. Kongevej 80, København V.
Sognepræst Aage Dahl, Guderup, Als, Redaktør.
Dr. phil. Th. O. Achelis, Haderslev.
Stud. theol. O. Gammeltoft-Hansen, Valdemarsgade 47, Kbh. V. Sekretær.

Forlagsboghandler O. Lohse, Bernstorffsgade 21, Kbh. V., er Selskabets Kasserer.

Medlemsbidraget er 5 Kr. om Aaret, for hvilket Medlemmerne modtager Aarbogen »Præstehistoriske Samlinger« gratis.

Selskabet afholder Generalforsamling den 27. Oktober Kl. 3¼.
Dagsorden:
Beretning og Regnskab.
Udgivelse af en Dansk Præstehistorie 1884—1930.
Bestyrelsesvalg i Henhold til Lovenes § 4. Nedergaard og Achelis afgaar.
Eventuelt.
Forslag til Dagsorden indsendes til Sekretæren inden 15. Septbr.

Præstehistoriske Samlinger.

Efter at Pastor Nedergaard i Foraaret var valgt til Medlem af Radioraadet, saa han sig nødsaget til at nedlægge Posten som Redaktør af Aarbogen, hvorefter undertegnede overtog dette Hverv. Da jeg overtog Posten, forelaa der kun meget lidt brugbart Materiale, og et Par lovede Afhandlinger naaede ikke at blive færdige i rette Tid. Indsamlingen til Billedstoffet tog adskillig Tid, saa det var umuligt at faa Heftet færdigt til Sommerferien, som Planen var. Jeg var ikke forberedt paa med saa kort Varsel at overtage Redaktionen og saa godt som tilvejebringe hele Stoffet, og mere end 3 Ark kunde jeg ikke skaffe Materiale til paa den korte Tid.

Imidlertid havde jeg Sønderjyllands Bispehistorie liggende omtrent færdig i Manuskript og besluttede mig da til at udsende de to første

JYDSTRUP PRÆST GENNEM 56 AAR

AF J. F. NAUMANN
SOGNEPRÆST I JYDSTRUP OG VALSØLILLE

Trods Bevidsthed om Vanskeligheden ved at skildre Fortidens Personer, vil jeg forsøge at give et lille Bidrag til Karakteristik af den Mand, der i 56 Aar var Sognepræst i Jydstrup og Valsølille Sogne i Roskilde Stift (mit eget nuværende Embede).

Alexander Christian Petersen blev født den 14. April 1811 i Nordborg paa Als, hvor hans Fader var Amtsforvalter. Om hans Barndomshjem har det ikke været mig muligt at opspore noget; men naar Alexander Petersen er født i et lille Embedsmandshjem i 1811, har dette Hjem i de følgende Aar været henvist til stor Nøjsomhed, thi i Aarene derefter fik vi Statsbankerotten, der ramte de fleste Hjem, men særlig Embedsmandshjemmene. Den Sparsommelighed, han havde lært i sit Barndomshjem, fulgte ham hele hans Liv. Længe efter at Middelstandshjem i Midtsjælland havde faaet Petroleumsbelysning, sad han ude i Jydstrup Præstegaard ved sin Olielampe og førte sit Manuskript eller sin Bog tæt hen til den svage Flamme. Vandrede han selv som gammel Mand i Præstegaardens mørke Gange, tillod han ikke, at der blev hængt en brændende Lygte derud. Hængte den der alligevel tændt for at værne andre mod Faldgruber, blæste han Lygten ud.

Pastor Alexander Petersen.

Alexander Pedersen blev sendt til Odense Latinskole, (Fyn og Als hørte jo til 1819 til samme Stift), og derfra blev han Student. I Studietiden har han maattet undervise i København, hvad han ogsaa gjorde som Kandidat, og hele sit Liv bevarede han stor Kærlighed til Skolen, visiterede flittigt i sine Sogne og holdt i mange Aar selv Aftenskole for Ungdommen i Jydstrup. Efter alt, hvad jeg ved om Alexander Petersen, maa jeg antage, at Professor Clausen

er den af hans Universitetslærere, der har haft mest Betydning for ham. Som ovennævnte Universitetslærer saaledes var Pastor Petersen i sin Gerning aandelig interesseret, af ædel Tankegang, bestemt af Kristus som Autoritet, men med Mærker af Rationalismen baade i dens gode og mindre gode Egenskaber og med en udpræget Lyst til at „styre midtvejs". I 1838 blev han teologisk Kandidat med første Karakter. Man faar det Indtryk, at han var en velbegavet og kvik Mand, der baade gerne modtog Viden og ogsaa var ivrig for at delagtiggøre andre deri.

Efter sin Embedsexamen bliver han Huslærer paa Nysø hos Baron Stampe i 5 Aar indtil 1844. Disse Aar blev af stor Betydning for ham. Han kom til et fint, velstaaende Hjem med stor Interesse for Litteratur og Kunst. I et saadant Hjem var man ikke fri for at forgude og snobbe for de anerkendte Kunstnere og Skønaander. Her kom blandt andre H. C. Andersen, Grundtvig og Thorvaldsen.[1]) Man kan forstaa, hvad det maatte betyde for den unge, tarveligt vante Mand at komme til — som han sagde til sine Konfirmander — at „spadsere med Thorvaldsen." Fra en saadan Spadseretur mindedes han, hvorledes en lille Røgterdreng havde lukket Ledet op for de spadserende; Petersen vendte sig da til Drengen og sagde: „Husk, min Dreng, at du har lukket Ledet op for Danmarks største Mand." Vigtigere for ham blev det, at han her traf sin vordende Hustru Cora Petronella Nygaard. Hun var født paa Svinningegaarden, men havde sit egentlige Barndomshjem paa Frederikskilde i Lynge Sogn, hvor Faderen, Justitsraad Nygaard, havde købt ovennævnte Ejendom, da hun var ganske lille. Hjemmet paa Frederikskilde var aandeligt interesseret, kristelig vakt og gammeldags i sit Syn paa Børneopdragelsen. Jordbærrene fra Haven var forbeholdt Forældrene; en Gang bragtes der Justitsraaden et Fad friskplukkede Jordbær, hvorpaa han tilkaldte Børnene, gav dem hvert et og følgende Forklaring: „saadan som dette Bær smager, smager de allesammen!" og spiste derpaa Resten selv. Nygaards kom sammen med Pastor Fenger i Lynge og med Ingemanns i Sorø, og Døtrene opvoksede som Beundrerinder af Ingemanns Romaner og Digte og Rudolf Bays Romancer. Slægten Nygaard var mærket af Tuberkulose, og to Søstre til Cora døde som unge. Til den ene af dem sendte Ingemann paa hendes Dødsleje først sin Salme: „Til Himlene rækker din Miskundhed Gud", der som en sjælden Autograf bevares i den Nygaardske Familie. Cora kom i Huset hos Amtmand Stemann i Sorø, hvis første Hustru var af Slægten Bruun de Neergaard til Skjoldnæsholm. Senere kom hun til Borgmester Møller i Præstø som Lærerinde og derfra til Nysø, hvor de virkede sammen et Par Aars Tid. Da Cora saa en Gang brød op fra Nysø for at gæste sit Barndomshjem, hjalp Alexander Petersen hende til Vogns og sagde ved Afskeden de betydningsfulde

[1]) Hist. Aarbog f. Præstø Amt 1932 S. 37.

Ord: „Farvel! Jeg glemmer Dem aldrig." Derefter kunde Cora ikke mere vende tilbage til Nysø efter Datidens Opfattelse, men ventede trolig paa, at Petersen skriftlig skulde fri til hende gennem Brev til hendes Fader, hvad han da ogsaa gjorde Aaret efter og fik ja. Fra Begyndelsen af 1844 boede Petersen atter i København, hvor han gav Undervisning paa et Pigeinstitut, og hans vordende Svigermoder, Justitsraadinde Nygaard, traf hos Amtmanden Kammerherre Bruun de Neergaard til Skjoldnæsholm og Svenstrup. Kammerherren, der havde Kaldsret til Jydstrup og Valsølille Sognekald (forøvrigt ogsaa til Haraldsted og Borup), spurgte, da hans hidtilværende Sognepræst Holst just var forflyttet fra Jydstrup til Borup, — om Justitsraaden mente, at hendes Datter, der var forlovet med Petersen, kunde tænke sig at blive Præstekone i Jydstrup. Dette tog hun imod, og dermed blev Petersen sidst paa Aaret kaldet af Kammerherren og udnævnt af Kongen (Chr. d. 8.) til det første og sidste Embede, han havde, som nævnt i 56 Aar.

Først paa Aaret 1845 blev de viede af Pastor Fenger i Lynge Kirke og flyttede saa til Præstegaarden i Jydstrup. Cora var musikalsk og komponerede. Fra hendes Ungpigetid stammer den kendte Melodi til Grundtvigs Salme „Rejs op dit Hoved al Kristenhed". Grundtvig bad Fenger om mulig skaffe en Melodi til sin Salme, og Fenger bragte Grundtvigs Ønske til Cora Nygaard, og en Dag, da hun vandrede ved den skønne Tjustrup Sø, kom Melodien til hende, hvorefter hun ilede hjem og nedskrev den ved Pianoet. Fra Tiden omkring Brylluppet stammer hendes kendte Melodi til Grundtvigs Salme „Sov sødt, Barnlille". Disse to Salmer blev meget sunget saavel i Præstegaarden som siden i Kirkerne. Den første blev jo optaget i Roskilde Konvents Salmebog i 1855, den sidste først i 1. Tillæg til nævnte Salmebog i 1873. Mindre kendt er vel hendes Melodi til Sangen „Ved Christianssand, der laa vor sidste Orlogsmand". Hun komponerede lidet efter sit Ægteskab; men hun fyldte Præstegaarden med Sang og Musik i alt Fald i de Aar, hun var rask. Pastor Petersen hørte som Menneske til den harmoniske Type, hvis Liv forløber fredeligt. „Han døde ligesaa fredeligt, som hans Liv forløb" siger Elvius i sin Præstehistorie. Tonen fra Ingemann passer baade paa hans Liv og paa en stor Del af hans Forkyndelse. Høstgudstjenesten, som han lagde stor Vægt paa, blev baaret af Tonen fra Ingemanns Salme „det lufter mildt i Høst fra Velsignelsernes Hjem", en Salme, hvis Blad var meget slidt i hans Kirkesalmebog. Hele denne Idyl uden Arbejdskamp og Løntarif, hvor den fattige Kvinde gaar til Høsten som Ruth, passer paa Pastor Petersens Livsindstilling. Ogsaa Nytaarsdag — denne borgerlige Helligdag — gjorde Pastor Petersen meget ud af, han holdt paa den Froprædiken og samlede i den tidlige Morgentime mange til Gudstjenesten, almindelige Søndage kunde det ellers i denne Herregaardsarbejdernes Egn være smaat nok. Han havde et frejdigt Syn paa Livet. Vant til Sparsommelighed og Arbejd-

somhed faldt Livets økonomiske Spørgsmaal ham ikke svære. At leve glad i sin Gerning, sikker paa, at den har Guds Velbehag, det var Pastor Petersens Syn. I den senere Biskop Møllers Tidsskrift „Sædemanden" for 1880 findes en Oversættelse af Pastor Petersen af Runebergs Digt om Luther og hans Venner, hvori Luther siger til en Ven, der klager over, at Naboens, Smedens, Hammerslag forstyrrer ham i Ro og Morgenandagt: „Smedens Hamren er maaske Gud velbehageligere end dine Bønner"; „thi en Bøn, min Ven! er Flid og Arbejd" — atter en Opfattelse, som Pastor Petersen helt kunde dele.

Mange Sorger ramte ellers Pastor Petersen og hans Hustru i Jydstrup. En Søn døde som lille og blev begravet oppe ved Jydstrup Kirke. Pastor Petersen lod paa en lille Marmorplade sætte Ingemanns Vers: „Kongen i Livets Rige vil favne alle de smaa o. s. v." En anden Søn, der studerede Teologi, døde som ung vordende Candidat af Sygdom i Feber (Tuberkulose?). En tredie Søn, der var Landmand, blev Godsforvalter paa Eriksholm, men døde ogsaa forholdsvis ung. Tilbage var to Børn Johannes og Datteren Cora. Johannes blev Adjunkt ved Sorø Akademi; han var ugift og meget spartansk i sin Levemaade, (det var Præstehjemmet ogsaa). Naar han en sjælden Gang kom ud i Sorø for at spise til Aften, kaldte han en af Eleverne (bl. a. den nuværende Provst Winther ved Marmorkirken i København) til sig og sagde: „Jeg skal ud i Aften, men jeg har ladet min Aftensmad sætte op paa mit Værelse, der maa du spise den." — Saa fik Sorødisciplen Paalægsmad til Aften, hvad der ellers ikke vankede paa Akademiet til Hverdag. En tiltagende Døvhed tvang ham forholdsvis tidlig til at sige Undervisningen Farvel og i Stedet overtage Kontorarbejde paa Rektors Kontor. Paa sine gamle Dage boede han i Sorø sammen med Søsteren Cora, der som ugift førte Hus for ham. Hun døde sidst af dem alle i 1924.

I 1865 brændte Præstegaarden i Jydstrup, og Præstefamilien maatte søge Husly paa Skjoldnæsholm, indtil den ny Gaard med Tegltag, Fløjdøre og andre Herligheder var genopbygget. Petersens Brevveksling med en københavnsk Murermester i Pilestæde opbevares endnu i Arkivet. Haandværksmesteren ønsker ham „mange, mange Aar" i den ny Gaard. Det gik som nævnt i Opfyldelse, trods det at Petersen i 1872 blev livsfarlig syg af Kopper og maatte isoleres i lang Tid. Præstefruen led af Knogletuberculose i den ene Arm, hvad der meget hæmmede hendes Arbejdsiver og Færden i Sognene; hun opnaaede dog en høj Alder og døde i Hjemmet.

Pastor Petersen skrev Vers f. Ex. til sine Konfirmander; de fik hver deres Vers, som han læste højt for dem i Kirken paa Konfirmationsdagen og siden gav dem skriftligt. Selv om de ikke alle er stor Kunst, er dog enkelte af dem baade smukke og stemningsfulde. Her er et til en Pige (nys afdød Kone) ved Efteraarskonfirmationen 5. Oktober 1879:

„En Tilflugt har du i Gud Faders Favn,
ty med din hele Sjæl til denne Kilde,
der kan du alt dit Haab, din Længsel stille,
der er for hvert Guds Barn en sikker Havn;
dèr vil med Styrke han de svage mætte,
med himmelsk Hvile kvæge just de trætte,
og stille hvert et Suk og hvert et Savn.
Gem du saa denne Trøst i Jesu Navn!"

Han skrev ogsaa Lejlighedssange ved festlige Sammenkomster paa Skjoldnæsholm. Ogsaa Begravelsessange; de sidste kunde af og til virke noget pudsigt, naar han lader den døde (en anset Gaardmand) give Enken gode Raad om Gaardens fremtidige Drift, hvilke Bønder hun skal søge Hjælp og Bistand hos o. s. v. — Enken rettede sig nu ikke efter den dødes (alias Pastor Petersens) Ord. Fru Cora Petersen, der mulig har haft Forventning om, at hendes Mand kunde erobre en mindre Plads paa „Parnasset", sendte Petersens Digte til Ingemann, der bl. a. havde staaet Fadder til en af Sønnerne; men Ingemann skrev tilbage til hende, at Petersens Digte dog ikke burde ud for et videre Forum.

Pastor Petersens menneskevenlige Sind og hans praktiske og økonomiske Sans fik ham til at oprette den første Sygekasse i Sognene for at hjælpe de fattige og ubemidlede Arbejdere og Indsiddere til Hospitalshjælp og Lægehjælp i Hjemmet. Han skaffede ogsaa frivillige Bidrag til Kassen fra bemidlede og fik af Kammerherren paa Skjoldnæsholm Tilladelse til en aarlig „Sygekassefest" paa en smuk Skovplads ved Slottet, en Fest, ved hvilken Pastor Petersen selv talte adskillige Gange. I 1884 fik Jydstrup sin første Læge, Dr. med. Kristian Poulsen, gift med Grundtvigs Datter i 3. Ægteskab Asta Poulsen. Det unge Lægepar fik ikke helt ringe Tilknytning til Præstegaarden, men drog allerede bort 3 Aar efter, idet Poulsen blev Reservekirurg paa Kommunehospitalet i København. Pastor Petersen holdt Apothek i sin Præstegaard for Sognet, som han solgte af til syge og uddelte gratis til ubemidlede. To Gange om Aaret, Foraar og Efteraar, agede Petersen i Tospand de 50 Kilometer fra Jydstrup til København og indkøbte Haandkøbsmedicin, Bind, Sygetermometre o. s. v. paa Vajsenhusapotheket i København, overnattede i Storstaden og agede næste Dag igen til Jydstrup med sin Last. Først i 1892, da de frivillige Sygekasser fik fast Statstilskud fratraadte Petersen sin Stilling som Sygekasseformand. I ikke saa faa Aar var han ogsaa Kommunens Sogneraadsformand, indtil Bondestanden besatte Pladsen med en af deres egne, den senere Folketingsmand Peter Andersen, Jydstrup. Overfor de kirkelige Vækkelsesretninger fik Pastor Petersen ikke Lejlighed til at tage lokalt Standpunkt, idet hverken Indre Mission eller Grundtvigianismen fik fat i Sognene. Den folkelige Friheds-bevægelse i Sognene blev til „Bondevenner" med P. Andersen, Jyd-

strup, som Talsmand paa Tinge og sidenhen politisk Radikalisme med J. K. Lauridsen og Zahle som Ordførere. Og de faa Familier, der følte Trang til Opbyggelse i smaa Kredse bag den lukkede Dør, søgte Tilknytning til Pastor Grunnets Frimenighed i København, der havde ganske smaa Filialer i Midtsjælland. Fredelig og frisindet overlod Pastor Petersen dem engang Skolestuen til „Helligforsamling"; men da var det forbi med Taalmodigheden fra Provstens Dr. theol. Andersen (Ringsted)s Side. Iøvrigt levede Pastor Petersen i meget hjertelig Forbindelse med Højærværdigheden i Ringsted. Provsten overrakte ham ved hans 50 Aars Præstejubilæum i 1895 Ridderkorset af Dannebrog. Provstens Søn, den senere Professor Vilhelm Andersen, omtaler ham i sine Barndomsminder som „den rare Petersen fra Jydstrup med det rødtærnede Lommetørklæde." I hans høje Alderdom tog Døvheden mere og mere til, og navnlig blev det ham aldeles umuligt at passe Konfirmationsforberedelsen, hvorfor han, naar han ikke kunde tænke sig at søge Afsked, blev nødt til at se sig om efter en personel Kapellan, der kunde tage Konfirmanderne, prædike hver Søndag i den ene af Kirkerne og overtage det meste af Husbesøgene. En saadan fik han i cand. theol. Knud Petersen (nuværende Pastor Eggert i Nybøl), der i 1898 blev hans Kapellan og blev hos ham Tiden ud. Med en forbavsende Livskraft holdt „gamle Petersen" ud og prædikede til sit 90tyvende Aar og førte sine Kirkebøger til det sidste. Endnu paa sin halvfemsindstyveaarige Fødselsdag, den 14. April 1901, skrev han i Kirkebøgerne med sikker og læselig Haand, og endnu den 17. Maj samme Aar foretog han Begravelse paa Valsølille Kirkegaard; men Dagen efter maatte han gaa til Sengs af Tarmslyng, der den 22. Maj 1901 voldte hans Død. Ovennævnte Pastor Petersen Eggert begravede ham den 28. Maj 1901 paa Jydstrup Kirkegaard ved Siden af Cora, og kort Tid efter rejste Beboerne i Jydstrup og Valsølille Sogne en smuk Sten paa Graven som Tak for hans trofaste Virksomhed i 56 Aar.

Trykte Kilder: Cora Nygaards Ungdomserindringer og Slægten Nygaard i Hist. Aarb. f. Sorø Amt. — Lindhardt: Orglet i Vartov Kirke. — A.Eschricht i Sorø Amtstid. — samt mange mundtlige Meddelelser.

DANSKE STUDENTER I JENA 1548—1850

AF DR. TH. O. ACHELIS
HADERSLEV

I. *Academia 1548—1557.*[1])

1550. *Langus,* Christianus, Ripensis.[2])
1554. *Cimmerius,* M. Laurentius, de Coldingia.
1555. *Palemonius,* Basilius, Danus, artium Magister.

II. *Universitas 1558—1850.*

1568, Januar. Nr. 33. *Petreius,* Christianus, Nicopiensis.
1573. Juli. - 105. *Knopperus,* Johannes, Danus.
- 122. *Frisius,* Christianus, Danus.[3])
1574, August. - 28. *Barnecko,* Christianus, de pirkholm Danus.
1576, Juli. - 89. *Bartolinus,* Magnus, Danus.
- 90. *Ericus,* Bassius, Danus.
- 91. *Henrici,* Nicolaus, Danus.
- 99. *Crusius,* Enualdus, Danus.
- 100. *Grube,* Johannes, Danus.
1577, Januar. - 31. *Christiani,* Andreas, Danus.[4])
- 117. *Fridericus,* Georgius, à Dan.
1583, Februar. - 121. *Wlfeldius,* Jacobus, } Dani.
- 122. *Wlfeldius,* Magnus. }
1585, August. - 14. *Beck,* Sigfridus, Danus.
- 15. *Beck,* Jacobus, Danus.
- 16. *Brockenhuss,* Christianus, Danus.
- 17. *Laurentij* f., Wilhelmus, Roschilden. Danus.
1589, August. - 28. *Paulj F.,* Christianus Noviomagus, Danus.[5])
1590, Januar. - 51. *Johannis,* Johannes, Hellespontus, Danus.
1592, August. - 2. *Frisius,* Jvarus, Danus.
1599, August. - 29. *Lælius,* Tancredus, Danus.
1600, Februar. - 87. *Clyne,* Mag. Dauid Johannis, Danus.
- 88. *Darsberg,* Wernerus, Danus.
- 107. *Herlouius,* Casparus, Danus.

1) Die Matrikel der Akademie zu Jena 1548—1557, herausgegeben von Theodor Lochemann und Friedrich Schneider. Jena 1927.
2) Praefectus Ripensis, † 1604.
3) Rørdam, Københavns Universitets Historie III 467.
4) Rørdam II 654.
5) Kirkehistoriske Samlinger 2. R. 1, 152 A. 4.

1601, Febr. Nr. 141. *Olaj,* Absolon, Danus.
1602, Februar. - 9. *Below,* Nicolaus, Danus.
1603, August. - 114. *Crogius,* Johannes Jacobi, Danus.
- 115. *Lycke,* Ivarus, } nobiles Dani.
- 116. *Brockenhusius,* Justus, }
- 136. *Fossius,* Paulus Desiderius, Hafniensis, Danus.
1605, Februar. - 51. *Severini,* Franciscus, Haf. Danus.
1606, August. - 80. *Halvegius,* Esbenius, Danus.
1607, Februar. - 118. *Assonius,* Erasmus, Danus. N. I.[1])
- 119. *Wind,* Juarus, Danus. N. I.
1610, August. - 92. *Krabbe,* Gregorius, Danus.
1612, August. - 48. *Hammeltdun,* Heinricus Albertius, Hafnia, Danus.
1614, August. - 21. *Johannis,* Petrus, Ripensis Danus.
- 22. *Hlg,* Offo, Danus.
1616, Februar. *Barnekow,* Johanns, Eq. Danus. N. I.
Rosæ-Crantius, Ericus, Eq. Danus. N. I.
Andreas, Paulus, Hafnia-Danus.
1616, August. *Rameiius,* { Henricus, / Paulus, } Nob. Dani. N. I.
1617, August. *Jacobæus,* Severinus, Ripensis Danus.
Haquinus, Michael, ex Schania[2]) Danus.
1618, August. *Velleius,* Laurentius Clementis, de Cimbria, Danus.
Georgij, Joannes, Danus Seland.
1619, Februar. *Hoffman,* Severinus, Danus.
Maschwedelius, Christophorus Nicopiens. Danus.
1619, September. *Mulvadius,* Ingvardus Nicolai, Danus.
1620, Februar. *Nicolaus,* Johannes, Lundinus Danus.
1625, Februar. *Johannis,* Christoph., Haffnia-Danus.
1626, Februar. Nr. 78. *Jani,* Petrus, Cymbrico-Danus.
1627, Februar. *Pauli,* Johannes, Cimbria-Danus. Gr.
1627, August. *Schuuangingius,* Johannes, Danus.
1630, Februar. *Vuinstrupius,* Petrus, Haffnia-Danus.
1631, August. *Petræus,* Severinus, Calunda-Danus.
Broby, Henricus Ericus, } Fyono-Dani.
Frisius, Johannes, }
1634, Februar. *Schwendius,* Sebast., Röeschild, Sieland., Danus.
1647, August. Nr. 60. *Rasch,* Franciscus, Otthonia, Danus. $^{27}/_{11}$.
1665, August. - 182. *Schadt,* Johannes Fridericus, Nobilis, Danus $^{10}/_{1}$ [1666].
- 182. *Hüphoff,* Christian, Danus. $^{10}/_{1}$.

1) ɔ: Non iurawit.
2) Infra Scriptum est Schandia.

1668, Aug. *Kühn,* Christian, Nyköpingensis, Danus.
von Harstall, Wilhelm Ludewich, Danus.
1673, Febr. Nr. 219. *Krogius,* Petrus Nicolai, Aarhus, Cimber. Gr.
1674, Aug. *Bagge,* Laurentius, Danus. Okt.
1675, Aug. *Herrfordt,* Marcus, Haffniensis.
1678, Aug. *Schletting,* Ericus, Hafnia Danus.
1682, Febr. *Hirnklow,* Henricus, Slaglosiano-Danus.
Ringius, Elias, Hafniensis.
1682, Aug. *Dons,* Augustinus Bartholinius, Wiburgensis Danus. $^{2}/_{12}$.
1689, Febr. *Schiwe,* Nicolaus, Danus. $^{1}/_{3}$.
Leth, Georgius, Danus. $^{1}/_{3}$.
Mulenius, Ericus, Danus. $^{2}/_{3}$.
Deichmannus, Bartholomæus, Hafnia Danus. $^{2}/_{3}$.
Deichmann, Petrus, Hafnia Danus. $^{3}/_{4}$.
1691, Febr. *Leitfuchs,* Johannes Andreas, Aalbergensis. $^{1}/_{5}$.
Brasch, Christianus Fridericus, Haffniensis. $^{2}/_{7}$.
Fleischer, Philippus Tobias, Haffniens. $^{2}/_{7}$.
1692, Febr. *Frisius,* Baggo Fridericus, Ripens. $^{2}/_{5}$.
1693, Febr. *Hase,* Nicolaus, Langeland. $^{1}/_{6}$.
1694, Febr. *von Blücher,* Christian Georg, Haffniens. $^{3}/_{5}$.
1695, Aug. *Schwannigus,* Joh., Haunia Danus, G. I. $^{8}/_{11}$.
1704, Febr. *Meyer,* Christianus, Helsingnor. (!) Danus. $^{3}/_{5}$.
1707, Febr. *Wium,* Petrus Petri, Danus Haffn. $^{30}/_{6}$.
1708, Aug. *Gregorii,* Nicolaus, Haffniensis. $^{21}/_{8}$.
1710, Aug. *Wodroff,* Joach. Dieteric., Havniens. $^{9}/_{10}$.
1711, Febr. *ab Aspern,* Matthias Wilhelmus, Hauniens. $^{2}/_{5}$.
von Aspern, Jacobus Fridericus, Hauniensis. $^{2}/_{5}$.
1717, Aug. *Steenblock,* Hennric. (!), Wiburgo Danus gr. $^{23}/_{11}$.
1718, Febr. *Klitovius,* Thomas Christierni, nat. Kincopiæ (!) Jutland. $^{19}/_{4}$.
Aug. *de Barfod,* Niclaus, Danus Havniensis. $^{9}/_{11}$.
1719, Febr. *Dose,* Friedrich Ludwig, Hafnia Danus. $^{6}/_{5}$.
1721, Febr. *Wodroff,* Christoph, Hafniens. $^{1}/_{5}$.
1722, Febr. *Fossius,* Matthias, Hafniensis. $^{3}/_{8}$.
1726, Febr. *Dorscheus,* Petrus, Hafnia Danus. $^{1}/_{4}$.
Fogh, Marcus, Fiona-Danus. $^{1}/_{4}$.
Aug. *Rosenthal,* Bartholomæus, Fiona-Danus, Typogr. $^{1}/_{8}$,
1728, Febr. *Nielsenus,* Georgius, Danus.[1]) $^{2}/_{4}$.
van Hauen, Samuel Petrus, Danus. $^{2}/_{4}$.
Wegersloff, Gunderus, Dano-Britannus. $^{2}/_{4}$.
1730, Febr. *de Buchwald,* Fridericus, Haffnia-Danus. $^{1}/_{4}$.
Vossius, Christianus Eberhardus, Hafnia-Danus. $^{2}/_{4}$.
1731, Febr. *Müller,* Ludovicus, Hafniensis. $^{3}/_{3}$.
Aug. *Schaarup,* Janus Zeuthen, Otthinia-Danus. $^{1}/_{3}$.
Treu, Carolus Ferdinandus, Hafnia-Danus. $^{1}/_{3}$.
Carstens, Adolphus Gotthardus, Hafniensis. $^{8}/_{10}$.

[1]) Natus est Alsiæ in insula.

1733, Aug. *ab Holstein,* Georg. Fridericus, eques Danus. $^{25}/_{11}$.
1734, Febr. *ab Aderkas,* Jacobus Franciscus, Danus. $^{7}/_{5}$.
Lauterupius, Fridericus, Helsingorensis. $^{22}/_{7}$.
Lauterupius, Christianus, Helsingorensis. $^{22}/_{7}$.
1735, Febr. *Kriegerus,* Severinus, Haffniensis. $^{20}/_{4}$.
Hiermun(!), Henricus, Cimbr. Danus. $^{23}/_{4}$.
Aug. *Hegeland(!),* Janus Jacob, Eimbrico-Danus(!). $^{24}/_{10}$.
Bang, Johannes Georgius, Sielando-Danus. $^{24}/_{10}$.
1736, Febr. *Ussing,* Janus Nicolaides, Cimbro-Danus. $^{16}/_{4}$.
Andreae filius, Miltberg, Cimbro-Danus. $^{16}/_{4}$.
Lessöe, Johannes, Fionensi-Danus. $^{18}/_{4}$.
Leth, Georgius, Seelando-Danus. $^{18}/_{4}$.
Hum(!), Dietericus, Fionensi-Danus. $^{18}/_{4}$.
Moss, Nicolaus, Hafniaco-Danus. $^{21}/_{7}$.
Klaumann, Kanutus Gregorius, Hafniaco Danus. $^{21}/_{7}$.
Aug. *Hess,* Jacobus Fridericus, Hafnia-Danus. N. jur. $^{15}/_{10}$.
1737, Febr. *Zwerg,* Michael Valentinus, Helsingora-Danus. $^{24}/_{4}$.
Wedel, Andreas Christianus, Dahlero-Holsatus. $^{16}/_{5}$.
Broderi, Petrus, Ballomensis Holsatus. $^{16}/_{5}$.
Aug. *Borrichius,* Christianus, Cimbro-Danus. $^{26}/_{9}$.
Cruse, Jacobus, Danus. $^{26}/_{9}$.
1738, Febr. *Broderi,* Jacobus, Balgumensis-Holsatus. $^{2}/_{4}$.
Luther, Joh. Christian, Daniæ Holsatus. $^{6}/_{5}$.
Lakier, Paul, Dano-Cimber. $^{26}/_{9}$.
Pontoppidanus(!), David, Dano-Cimber. $^{26}/_{9}$.
Lundt, Nicolaus Severini, Ripensis Danus. $^{24}/_{7}$.
Aug. *Stampe,* Franciscus Thestrup, Aalburgensis Danus. $^{24}/_{10}$.
1739, Febr. *Möllerus,* Fridericus Christianus, Danus. $^{16}/_{4}$.
Febr. *Barkow(!),* Joh., Danus. $^{10}/_{8}$.
Graah, Jacob, Hafniensis. $^{10}/_{8}$.
1740, Febr. *Barcla,* Joh. Conrad, Ripa-Frisius. $^{5}/_{5}$.
1741, Aug. *Bruun,* Jo. Lith., Danus. $^{17}/_{10}$.
Bagger, Jacobus, Danus Hævingens(!). $^{17}/_{10}$.
1742, Aug. *Limborger,* Erasmus, Hafnia-Danus. $^{17}/_{10}$.
1744, Febr. *Witth,* Nicolaus Randulphus, Staglosia-Danus(!). $^{15}/_{4}$.
1745, Febr. *Sevel,* Frider. Christianus, Haunia-Danus. $^{26}/_{4}$.
a Weyse, Jo. Christoph., Danus. $^{26}/_{4}$.
Wöldicke, Christoph, Helsingora-Danus. $^{6}/_{5}$.
Aug. *Neergaard,* Wilh. Mathiæ, Cimbria-Danus. $^{15}/_{9}$.
1746, Febr. *Holst,* Albertus Christoph., Cimbria-Danus. $^{23}/_{4}$.
1747, Febr. *Zarochius,* Frider. Christianus, Helsignorensis(!) Danus. $^{18}/_{4}$.
Aug. *Benzon,* Laurentius. $^{2}/_{10}$.
1748, Aug. *de Stattemann(!),* Jo., Hafniensis, plane grat. $^{3}/_{10}$.
1749, Aug. *Sevel,* Severinus, Suellando-Danus. $^{30}/_{8}$.
Conradi, Jo. Frider., Haffnia-Danus. $^{3}/_{10}$.
Kierulf, Christianus, Cimbria-Danus. $^{23}/_{10}$.

1749, Aug. *Hoennius,* Casp. Christoph., Hoennia-Danus. plane grat. $^{17}/_{12}$.
1750, Febr. *Schaltz(!),* Petrus Olaus Georgii, Hafnia-Danus. $^{7}/_{8}$.
Aug. *Kirkerup,* Janus, Hafniensis. $^{28}/_{10}$.
1752, Febr. *Hersleb,* Petrus Jasparus, Hafnia-Danus. $^{29}/_{4}$.
1753, Aug. *von Poell,* Hans Frider., Dania Odense Tymiensis(!). $^{10}/_{8}$.
1754, Aug. *Kafen(!),* Carl Niel.(!), Nobilis Pat. Danus. $^{17}/_{10}$.
Fridenreich, Mauritius, Hafniens. $^{5}/_{12}$.
1755, Aug. *Kragerup,* Paulus Fogt, Danus. $^{12}/_{1}$ 1756.
1757, Febr. *Pauli,* Joh. Georg., Hafniens. $^{1}/_{6}$.
Aug. *Seidelin,* Frid. Claudii, Danus. $^{2}/_{8}$.
1760, Aug. *Pontopidan,* I. Lud. Chri. Burgeri(!), Danus. $^{29}/_{10}$.
1761, Febr. *de Horn,* Chri. Fr., Danus Nob. Aul. $^{2}/_{4}$.
Aug. *Wöldicke,* Jerem., Mag. Phil. Danus. $^{15}/_{10}$.
1769, Febr. *Hansen,* Pet., Hafnia-Danus. $^{2}/_{5}$.
1784, Febr. *Hecht,* Chr. Wencesl., Danus. $^{1}/_{5}$.
1786, Febr. *Bilhard,* Jo. Adolph Frid., Astrigora-Danus. $^{5}/_{6}$.
1789, Aug. *Dahl,* Jo. Christian, Danus. $^{2}/_{11}$.
1791, Febr. *Hornemann,* Christian, Danus. $^{30}/_{5}$.
1792, Febr. *Müller,* Nicolaus, Iutius. $^{24}/_{4}$.
Aug. *Fabricius,* Jo. Christian Eduard, Hafniensis. $^{12}/_{10}$.
1793, Febr. *Fabricius,* Thomas Balthas., Hafniensis. $^{3}/_{5}$.
Aug. *Momsen,* Paul, Danus. $^{18}/_{10}$.
de Berger, Jo. Ericus. $^{11}/_{11}$.
1794, Febr. *Rosencrantz,* Ericus Scheel, eques Danus. $^{9}/_{4}$.
Schack, Knud Bille. $^{7}/_{5}$.
Moeller, Christianus. $^{12}/_{5}$.
1795, Febr. *Bruun,* Gregorius Otto, Begtr. Danus, Litt. Philosoph. Doct. $^{22}/_{6}$.
1807, Aug. *Frisch,* Theodor, Copenhagen. $^{13}/_{8}$.
1817, Febr. *Pingel,* Christian, Hafnia. $^{6}/_{5}$.
Aug. *de Brunn-Neergaard(!),* Dr. Lucius, Dania. $^{28}/_{10}$.
1819, Febr. *Schnepel,* Frider., Danus. $^{29}/_{4}$.
Hansen, Hans Petr., Danus. $^{5}/_{5}$.
1827, Febr. *Petersen,* Fridericus Christianus. $^{18}/_{5}$.
1829, Febr. *Burmann-Becker,* Joan. Godofr., Danus. $^{16}/_{2}$.
Blumenhardt, Nicol., Danus. $^{25}/_{5}$.
1839, Febr. *Hofmann-Bang,* Jac., Aalb.(!), Dänem. $^{6}/_{6}$.
de Brockdorff, Detlev Schack, Dänem. $^{6}/_{6}$.
1841, Febr. *Trier* Adolph, Copenhagen. $^{15}/_{4}$.
1845, Aug. *Stampe,* Holger, Nysö, Danem. $^{11}/_{11}$.

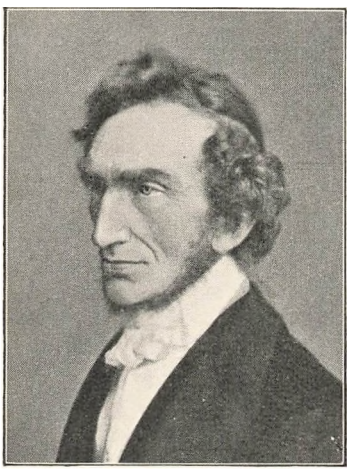
PASTOR GEORG MØLLER

(„DER MÄRTYRER VON OLAND")

AF J. F. NAUMANN

SOGNEPRÆST I JYDSTRUP OG VALSØLILLE

Jens Georg Marius Møller blev født den 12. Marts 1816 i Lyksborg, hvor Faderen, Martin Møller, var Degn, Lærer og Organist. Slægten var i sin Tid indvandret til Flensborg fra Sundeved.

Pastor Georg Møller.

Hans Oldefader, der efter sin Faders Fornavn (Jørgen) kaldtes Jørgensen, var den første, der antog Navnet „Møller" efter sin Beskæftigelse. Dennes Sønnesøn blev som nævnt Lærer i Lyksborg; han var en musikalsk og ogsaa paa anden Vis begavet Mand, der blandt andet var Privatlærer for Grev Knuths Børn. Greven var Overførster paa Sandvig for Skovene ved Lyksborg. Flere af Datidens betydelige Mænd havde Øje for den dygtige og musikalske Lærer, og som saadan erindredes han ogsaa af Kong Christian d. 9. og Kongens Søskende. Med ham begyndte Slægtens Sprogskifte, idet han talte Dansk med sine Søstre, men Tysk med sin Hustru, Charlotte, født Marxen, ligesom Skolesproget i Lyksborg var Tysk. — I dette Lærerhjem fødtes Georg Møller. Den 13. April 1837 blev han Student fra Kiels Universitet og vilde nu gerne have studeret klassisk Filologi, men bøjede sig for Faderens Ønske og blev Teolog og tog Examen paa Gottorp 1842. I Studenteraarene blev han som saa mange Kielerstudenter i 30erne greben af Slesvigholstenismen og skønt forlovet med Overførster, Grev Cai Ernst Christian Ulrik Knuth og Hustru Petronelle f. Weiles ældste Datter, Comtesse Ida Margaretha, født ⅙ 1818, maatte han vente adskillige Aar uden at opnaa Præsteembede. Efter Slaget ved Slesvig 1848 og til efter Fredericiaslaget 1849 var Slesvigholstenerne Herrer i Landet, og af deres Regering kaldtes han $^{29}/_{11}$ 1848 til Sognepræst i Hjerpsted i Tønder nordre Provsti og holdt Bryllup i Lyks-

borg 1½ 1849. Til en saadan Slesvigholstener kaldet af „Oprørsregeringen" saa Danskerne ikke mildt. Det kan derfor ikke undre, at han næste Aar efter Istedslaget, da Danskerne atter var Herrer i Sønderjylland, 14/10 1850 blev afsat. Men da han hørte til de mindre aggressive, blev han 13/11 s. A. konstitueret som Præst i Kejtum paa Sild. — Paa Sild var Skole og Kirkesproget Tysk og vedblev ogsaa at være det efter de danske Sprogforordninger fra 1850-51. Folkesproget var Frisisk eller Plattysk, medens Dansk kun taltes af Embedsmandsfamilier, der var tilflyttet nordfra. Kun i de fra gammel Tid værende „kongeriske Enklaver" ɔ: List paa Nordspidsen af Sild samt Vestsiden af Før og Amrum var der en Del dansk Sindelag, og her søgte man nu atter at bringe Dansk i Højsædet i Kirke og Skole ved at betragte dem som „blandede Distrikter" ligesom i Angel. For at holde Pastor Møller paa Prøve og iagttage hans Loyalitet holdtes han nu constitueret i over ti Aar. Herovre fødtes der Ægteparret 3 Børn, 1 Søn Konrad, to Døttre Martine og Ida. Faderen lærte Børnene Tysk og Sønnerne Latin, og Moderen, der oprindelig var fra Sjælland (hendes Fader var død i Lyksborg(?) allerede 1846) lærte dem Dansk, dels ved at tale Dansk med dem, dels ved at lære dem at læse H. C. Andersens Eventyr. I Folkeskolen, hvor de ældste blev sat, var der en efter Tiden fortrinlig Undervisning, og den ejendommelige Sprogblanding, hvori Børnene voksede op, gjorde, at de blev flinke og dygtige til Sprog, ja den ældste blev siden en fremragende Sprogvidenskabsmand. Naar Pastor Møller tog imod Kaldelsen til Sild, var det dels begrundet i, at han som nævnt ikke havde vist sig nationalt udæskende, saa at Regeringen dog lod ham blive omend konstitueret; men det havde ogsaa sin Grund i, at han som Slesviger følte sig stærkt knyttet til sin Egn og Hjemland og derfor trods det, at hans Sindelag ikke stemte med Regeringens Ønsker mente, at det var hans Pligt at blive paa sin Post i sit Hjemland. Men Regeringens Bestræbelser for at skaffe Dansk større Indpas saavel paa Slesvigs Fastland som paa Vesterhavsøerne (bl. a. ved at forsøge bygget en dansk Kirke paa List) havde selvsagt ikke hans Bifald først og fremmest vel af nationale Grunde, men ogsaa fordi han mente en Ændring af Kirkesproget vilde virke uheldig paa Kirkegangen og det aandelige Liv i det hele, en Betragtning som endog den gamle Bisp i Ribe, Daugaard, gav ham Medhold i. — Under en Audiens hos Kultusministeren, Ejderpolitikens daværende mægtige Mand, C. C. Hall, pointerede Pastor Møller dristigt, men skæbnesvangert for ham selv, sit Standpunkt i følgende Ord: „Mein Vaterland geht bis zur Elbe", med det Resultat, at man 22/11 1860 meddelte ham Ansættelse som Præst, Degn og Skolelærer paa Oland. Han rejste selv dertil i Mai Maaned og Familien ankom sidst paa Sommeren dertil. — Oland, en af de smaa Halliger i Vesterhavet, hvis Huse hvile paa Pæle, eftersom Øen to Gange i Døgnet ved Flodtiden er under Vand, var beboet af

Fiskere, der tillige drev lidt Faareavl og bjærgede Høet. Der var ialt 14 Huse, større og mindre, paa Øen. Præstegaarden og Kirken havde sin egen „Varde" større end de andre. Særlig ved de større Stormfloder, der af og til kom, var der frygtelige Tilstande. Brødet maatte hentes fra Fastlandet og ligesaa Drikkevandet, naar Cisternerne, der opsamlede Drikkevandet (Regnen), under Stormflod løb fulde af Saltvand, saa Vandet deri blev udrikkeligt. Boligen var lille og lavloftet og der var ingen Læge paa Øen. Intet Under, at Præstefruen, der var vant til gode Forhold, overfor besøgende beklagede sig og sagde: „Kein Arzt auf der Insel, kein Brot und kein Wasser, es ist grausam." Men Pastor Møller vilde ikke opgive sin Gerning i det omstridte Land og rejse sydpaa. Hans Syn er udtrykt i disse hans Ord: „Wenn es sein muss, steche ich mit Oland in den Wellen." — Børnene var angst og skrækslagne, naar de med Moderen begav sig op paa Loftet i Huset under de store Floder, og de lyttede til Havets Brølen, medens Bølgerne slikkede Husets Fod. Her var det, at Dr. Gustav Rasch, den meget fanatiske Antidansker og Forfatteren af de kendte, men overdrevne Fremstillinger i „vom verlassenen Bruderstamm", besøgte ham og gav ham Navnet „Der Märtyrer von Oland", under hvilket Navn han siden blev kendt særlig i tyske Kredse i Sønderjylland. Saa kom Krigen i 1864. Efter Dannevirkes Rømning og Slaget ved Sankelmark blev Tyskerne og Østrigerne Herrer i hele Sønderjylland, paa hvis Fastland, vi kun havde eet befæstet Sted tilbage (Dybbøl). — Men anderledes paa Vesterhavsøerne. Til Søs var vi, i hvert Fald til Østrigerne fik deres Flaade herop, Herrer. Den danske Vesterhavsflotille under Kaptajn Hammer skulde vogte Øerne, og mange Kanonjoller under Anførsel af Reserveofficerer (Løjtnanter) blev udrustede; og endelig leverede vi jo den 9. Mai under Admiral Suenson den ærefulde Træfning ved Helgoland. Under disse Forhold begyndte Jorden at brænde under den tysksindede Præst paa Oland. Allerede først i Marts forlod han Øen for hos den tyske provisoriske Regering at søge Embede paa Fastlandet, han konstitueredes $^{2}/_{4}$ 1864 i Kværn i Nordangel og bad saa Hustru og Børn rejse fra Oland til deres nye, foreløbige Hjem. Medens Præsten var borte fra Familien for at søge nyt Embede, blev Familien flere Gange besøgt af danske Søofficerer, og en enkelt af disse drev det til den beklagelige Optræden, da Præstefruen ikke kunde give ham tilstrækkelige Oplysninger om sin Mands Opholdssted, men sagde, at hun formodede, han var hos sin Moder i Lyksborg, da at spytte hende i Ansigtet. Heldigvis var det ikke en fast Officer i Hæren, men en af dem, der som Reserve har ment at kunne vinde Laurbær ved slig Opførsel. Dette gjorde ikke Familien mindre tysk, han mindedes stadig og endnu i Slægten som „dieser abscheuliche R.". — $^{31}/_{5}$ sm. Aar blev han udnævnt til Sognepræst i Sønderbrarup, en større Landsby med Jærnbanestation og direkte Forbindelse til Slesvig. Her blev han til 1873 og havde

vistnok sine bedste Præsteaar. Som „der Märtyrer von Oland" omfattedes han med Kærlighed af Angels tysksindede Befolkning og var Medlem af det østangelske Præstekonvent. Alligevel lod han sig $^{28}/_{4}$ 1873 forflytte til det skønne og velaflagte Embede som Præst i Ketting paa Als, hvor der kun var een Kirke at besørge med Prædiketjeneste, og hvor der kunde blive Raad til at ofre paa Børnenes Uddannelse, hvad Pastor Møller gjorde af et godt Hjerte, medens han var yderlig nøjsom for sit eget Vedkommende. Her i Ketting var Kirkesproget dansk og Befolkningens overvejende Del ikke alene dansktalende, men ogsaa dansksindet. I Skolen havde Fortyskningen et villigt Redskab i Degnen Bager, der allerede i 80'erne polemiserede med H. P. Hanssen. Denne sidste skrev under Mærket „en Bondeknøs". To af Egnens Herregaarde (Ruhmorsgaard og Gundestrup) ejedes af Tyskere og i Nabosognet Augustenborg var ikke faa Tyskere, saaledes at Præstefamilien heller ikke savnede nationalt ligesindedes Omgang. Pastor Møller ønskede i Oprigtighed at være Præst for dem alle, og han førte et roligt og ganske upolitiserende Præsteliv. I Ketting Kirke hængte et Skib forsynet med Dannebrog. Dette vilde de tyske Myndigheder have fjærnet, i hvert Fald da Flaget; men Pastor Møller indstillede, at man lod baade Skibet og Flaget hænge for ikke at lade Guds Hus blive inddraget i politisk Strid, og det hængte jo desuden som historisk Minde. Et Par unge Alsingere fra Grænseværnet, jeg var sammen med i Efteraaret, fortalte mig, at det hænger der endnu. I Menigheden agtede man ham for hans varme Hjerte overfor syge og fattige, hvad der blandt andet gav sig Udslag i, at han flere Gange i Kirken foranstaltede Indsamlinger til bestemte nødstedte Familier, hvad man syntes var ret og rigtigt. Han selv saavel som hans Hustru og Børn var smukke og begavede men meget originale, og Kvinderne saare lidet huslige. En af Frøknerne fra Gundestrup sagde sidste Sommer til mig om dem: „Sie waren alle schøn, aber sehr original." Hans over disse Linjer anbragte Billede viser for hans Vedkommende, at hun havde Ret. Medens han var i Ketting blev Børnenes Uddannelse fuldendt; men her ramtes Præstehjemmet ogsaa af store Sorger. Sønnen Konrad studerede Medicin, tog en smuk Embedseksamen og blev allerede i 1885 i en Alder af 29 Aar Dr. med. — Han var Nervelæge og virkede blandt andet som Sindssygelæge i Hessen, hvor han var saare afholdt af Patienterne. Men tidlig viste der sig Tegn til Tuberkulose, og i 1887 maatte han opgive sin Gerning og tage hjem i sin Faders Præstegaard for at dø. Sin egen Sygdom fulgte han som iagttagende Videnskabsmand og var næsten i Stand til at beregne Dagen for sit Endeligt. Kort før han døde i sit Barndomshjem, modtog han en pragtfuld Buket af sammenplukkede Bjærgblomster fra sine tidligere Patienter ledsaget af følgende smukke Ord: „Hr. Doktor! Sie haben uns so oft getröstet; nun sind wir alle in den Bergen herumgewandelt Blumen für Ihnen zu pflücken." — Datteren Ida

blev ogsaa angrebet af Tuberkulose, hun sendtes den lange Rejse til Slægtninge i Sydamerika (i Venezuela) for at finde Helbredelse i Ækvatorialegnene; men hun længtes efter sit Hjem og sit Hjemland og drog hjem og døde Aaret efter Broderen. Datteren Martine tog Lærerindeeksamen fra et Seminarium i Sydslesvig; men da hun mærkede Antydning af Familiens Svøbe, opgav hun al Lærerindevirksomhed og slog sig paa de huslige Sysler. Hun flyttede efter Faderens Død med sin Moder til København, blev i 1893 gift med sin Morbroder Grev Eggert Knuth, men blev allerede i 1898 Enke og døde højt bedaget paa Frederiksberg i 1933. — Den ældste af Børnene, Herman,[1]) var dog den, hvis Navn blev mest kendt; han blev allerede i 1867 Student fra Flensborg, studerede i Kiel, Leipzig og Berlin, blev Dr. phil 1875 og Docent i Kiel 1878-83, derefter Docent (fra 1888 Professor) i Tysk ved Københavns Universitet. Hans Hovedværk er „Semitisch und Indogermanisch", et storslaaet Forsøg paa at paavise Slægtskabet mellem de semitiske og de indoeuropæiske Sprog. Han ægtede sin Kusine Sophie Mylord fra Aartoft i Kliplev Sogn; hun kom fra et meget dansksindet Hjem. Professoren tog sin Afsked fra vort Universitet i 1922 og døde Aaret efter.

Paa sine helt gamle Dage holdt Pastor Møller Kapellan. Hans sidste Medhjælper var Pastor Zerlang, der siden virkede i Gram som afholdt Præst og dansksindet Mand. Den 4. Januar 1891 døde Pastor Møller i Ketting Præstegaard. En af hans Konfirmander, den ovennævnte Frk. Winkelmann fra Gundestrup sagde om ham til mig: „Er war nicht gross als Kanzelredner aber die Herzensgüte selbst"; en Dom man nok kan staa sig ved at efterlade blandt Mennesker. Paa hans Ligsten paa Ketting Kirkegaard staar: „Nun aber bleibt Glaube, Hoffnung und Liebe". — Hans Hustru, der af Pastor Zerlang i Ligtalen omtaltes som „den højtbedagede Enke" (hun var født 1819) flyttede til København, hvor hun endnu levede i 22 Aar og først døde $^{15}/_{5}$ 1913, 94 Aar gammel.

Kilder: Edv. Alberti: Schriftsteller Lexicon, Kiel 1867—68. — Otto Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten, Kbhvn. 1932. — H. Tonnesen: Nordslesvigsk Kirkeliv, Haderslev 1925. — Gustav Rasch: Vom verlassenen Bruderstamen. Berlin 1862. — Gustav Rasch: Vom verlassenen Bruderstamen. Berlin 1864. — Holger Petersen: Herman Møller og dennes Selvbiografi i Videnskabernes Selskabs Skrifter, 1924. — „Kieler Zeitung". Grosse Ausgabe 8. Jan. 1891. Abends. — „Hejmdal" 8. Okt. 1923. — Samt mange mundtlige Meddelelser fra Slægten. — Enkelte genealogiske Data tilføjet af Red.

---

[1]) født i Hjerpsted 13. Jan. 1850.

Ark af denne med dette Hefte, pagineret selvstændigt. For Tiden indtil Reformationen er udelukkende benyttet trykte Kilder; mulig kunde andre have været medinddraget, men jeg har ikke kunnet overkomme at gennemarbejde flere og mener at have faaet alt væsentligt med. For Tiden efter Reformationen har jeg foruden den angivne trykte Litteratur benyttet de kirkelige Arkivalier i det kgl. preuss. Statsarkiv i Kiel indtil 1867, Sønderjyllands Kirkebøger i Arkivdepotet i Aabenraa og Manuskripter i Kiels Universitetsbibliothek. For Undtrstøttelse til disse Studier bringer jeg Kirkeministeriet og Undervisningsministeriet min allerærbødigste Tak, ligesom jeg takker for al venlig Imødekommenhed fra Embedsmændene ved Det kgl. Bibliothek, Kbhv., Landsbiblioteket i Aarhus, Universitetsbiblioteket i Kiel, Arkiverne i Aabenraa og Kiel, og takker for al velvillig Hjælp fra danske og tyske Arkivembedsmænd og Præster, som jeg gennem mine Undersøgelser har maattet træde i Forbindelse med. Bispehistorien vil afsluttes i Løbet af 1931 med Forord og Register, samt Kilde og Forkortelsesangivelse. For Rettelser og Tilføjelser vil jeg være meget taknemmelig.

Aage Dahl.

SPØRGSMAAL:

Oplysning søges om Generalsuperintendent (tidligere tysk Præst i Stockholm og Hofpræst i Kbh.) Joh. Georg Conradis Børn, for saa vidt Zwergius' Meddelelser kan suppleres.

Ligeledes om Generalsuperintendent Adlers Børn undtagen Georg Josias Stephan Borgia Adler, for hvem kun hans Enkes Dødsaar savnes, og Sophia Amalia Adler, g. Pauly, om hvem alle Oplysninger haves.

Aage Dahl.

Boganmeldelser.

(Bøger til Anmeldelse sendes til Redaktøren).

F. B. Fabricius, Læge, og L. P. Fabricius, Sognepræst: *Danske Slægter Fabricius.* I denne Samling er udkommet Hefterne IV, V og VI omhandlende Slægten F. fra Søby paa Ærø, Slægten F. fra Middelfart og Hofjuvelerslægten Fabritius. Alle Stamtavlerne bærer Vidne om grundige Undersøgelser i Arkiverne og er mønstergyldigt opstillede, saa de er lette at arbejde med, ligesom et Register hjælper til hurtigt at finde, hvad man har Brug for.

Desværre skæmmes Hefterne af en Del let kontrollable Korrekturfejl, som gør Læseren lidt usikker overfor de Angivelser, der ikke lader sig kontrollere uden selvstændige Undersøgelser, men forhaabentlig skyldes det de store Krav om Agtpaagivenhed overfor rigtige Talangivelser, at dette har kunnet ske, saa Arbejdets Værdi ikke skal forringes af den Grund. Iøvrigt saavel fra Behandlingens som Udstyrelsens Side Arbejder, som Udgiverne har Ære af.

L. P. Fabricius: *Gislev Kirkes Historie.* Særtryk af Svendborg Amts Aarbog 1929—30.

Det er et smukt og interessant Billede af en dansk Landsbykirkes Historie gennem Tiderne, Pastor Fabricius her har givet os, skrevet med stor Kærlighed og Forstaaelse over for sit Emne. Skridt for Skridt følger vi Kirkehusets Tilblivelse fra den ældste lille Granitkirke til den monumentale Kirke, der i Dag staar som Rammen for en Menigheds Gudstjeneste. Det er Rammens Historie rigt udstyret med gode Billeder og Tegninger, skrevet i et letlæseligt Sprog; men om selve Livet, der har været levet indenfor Murene, som om de Mænd, der har tjent for Kirkens Alter, tier Bogen. Lad os haabe, Pastor Fabricius ad Aare vil give os en Skildring deraf; han synes at have de bedste Forudsætninger for at kunne magte Opgaven. *A. D.*

Præstehistoriske Samlinger.

Indhold af 2. Hefte: Morten Pontoppidan: Fra Præsten Dines Pontoppidans Liv og Gerning. — H. J. Helms: Fra to vestslesvigske Præstegaarde. — L. Vesten: Et Kuld af Præster. Otto Sommer: En Søskendeflok. — Register for de lutherske Præster i Østerø fra 1538—1845. Afdøde Præster. Otto Sommer: Præstehistoriske Data. — Selskabet for Danmarks Præstehistorie.

Indhold af 3. Hefte: L. Vesten: Et Kuld af Præster, sluttet. — Aage Dahl: En calvinistisk Biskop i Slesvig. — L. Vesten: Mester Christiern Hvid og Præsten i Vejrum. — Aage Dahl: Residerende Kapellan i Havnbjerg Johannes Johansen Brandts Levnedsskildring. — Aage Dahl: Smaastykker: I. Et Kaldsbrev fra det 16. Aarhundrede. II. Præst og Værthusholder. III. Et Ligvers af Sp. Burkal Andreas Ambders over Sp. Bylderup Enewald Laurentsen. IV. Et præsteligt Frieri. V. En Ansøgning paa Vers om Ribe Bispestol. — Otto Sommer: Præstehistoriske Data — Aage Dahl: Afdøde Præster og Theologer. Bilag: Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie. Ark I—II.

Undertegnede indmelder mig herved i

„Selskabet for Danmarks Præstehistorie“

Aarskontingent 5 Kr.

Navn: .....

Stilling: .....

Adresse: .....

Sendes som Tryksag til Stud. theol. O. Gammeltoft-Hansen, Valdemarsgade 47, Kbhvn. V.

MISSIONSTRYKKERIET KØBENHAVN V